

ENGELLİ İSTİHDAMININ ENGELLİ BİREYLER ÜZERİNDEKİ PSİKO-SOSYAL ETKİSİ

(*) **Ezgi YAMAN**

(**) **Hacı Turan ÜNSAL**

(***) **Birkan DOĞAN**

(***) **Bilgesu AYDOĞAN**

(***) **Ayşe Büşra GÜNGÖR**

(***) **Hasan HASIRCI**

(***) **Hülya AKTI**

ÖZ

Günümüzde engelli bireyler, yaşadıkları çevrede sosyal hayata yeterince katılamama, ayrımcılığa uğrama, temel insani hizmetlerden yeterince yararlanamama, yoksulluk gibi ekonomik ve psiko-sosyal sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Kuşkusuz bu sorunların en önemlilerinden biri de engellilerin yaşamış olduğu istihdam sorunudur. Bu çalışmanın amacı engelli istihdamının, engelli bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi, engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkilerinin ortaya konması; sosyal içerme durumlarında yaşanan değişimlerin belirlenmesi ve engelli istihdamının artırılmasıyla sonucunda sosyal politika alanında yeni yaklaşımların gerekliliğinin ortaya konulması ve böylece yeni uygulamaların geliştirilmesini sağlamaktır.

Araştırma, sosyal dışlanma sorunu yaşayan engelli bireylere istihdam ve rehabilitasyon olanağı sunarak sosyal içermelerine yönelik bir alan

oluşturan Kocaeli Bizim Köy Engelliler Üretim Merkezinde yapılmıştır. Veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formudur. Uygulanan ankette katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini elde etmeye yönelik sekiz, engelli alanına yönelik 27, psiko-sosyal açıdan 17 soru olmak üzere toplam 52 soru bulunmaktadır. Örneklemde, tam sayım yöntemiyle gönüllü olan toplam 63 kişi yer almıştır. Elde edilen veriler çalışmacılar tarafından kodlanarak, bilgisayar ortamında (Statistical Package for the Social Sciences) SPSS 23.0 for Windows paket programında değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, istihdam edilen engelli bireylerin toplumla bütünleştiği, sosyal hayata katılımlarının arttığı, psiko-sosyal iyilik hallerinde pozitif anlamda etkide bulunduğu saptanmıştır. Bununla beraber engelli istihdamının engelli bireylerin yaşam kalitelerini arttırdığı ve elde edilen gelirin yaşamlarını refah düzeyine

(*) Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Politika Doktora Programı, ezgiyaman05@gmail.com

(**) Kocaeli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisan Öğrencisi

(***) Sosyal Hizmet Uzmanı

getirmelerine yardımcı olduğu da gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda istihdamın sosyal içerme üzerinde olumlu anlamda etkisi olduğu görülmektedir. Üretim merkezinde çalışmakta olan engelli bireylerle, istihdamın engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkilerinin değerlendirilmesiyle elde edilen çalışma sonuçlarının engellilerin istihdamına yönelik sosyal politikalar ve hizmetlerin artırılmasına ve istihdam alanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Engelli İstihdamı, Psiko-Sosyal İyilik Hali, Sosyal İçerme, Sosyal Politikalar

THE PSYCHO-SOCIAL IMPACT OF DISABLED EMPLOYMENT ON INDIVIDUALS WITH DISABILITIES

ABSTRACT

Today, people with disabilities may face economic and psychosocial problems such as inability to participate sufficiently in social life, being discriminated, not being able to benefit from basic human services and poverty. Undoubtedly, one of the most important of these problems is the employment problem experienced by disabled people. The aim of this study is to investigate the effects of disabled employment on disabled individuals and to reveal the psycho-social effects on disabled individuals; to determine the changes in social inclusion situations and to

increase the employment of disabled people as a result of the necessity of new approaches in the field of social policy and thus to ensure the development of new applications.

The research was carried out in "Kocaeli Bizim Bahçe Village Production Center for the Disabled" which provides employment and rehabilitation opportunities for disabled people who have social exclusion problems. The data collection tool is a questionnaire developed by the researchers. The questionnaire included 52 questions, eight of which were to obtain socio-demographic information, 27 for the disabled, and 17 for psychosocial aspects. A total of 63 volunteers were included in the sample. The data obtained were coded by the researchers and evaluated in SPSS 23.0 for Windows package program on the computer (*Statistical Package for Social Sciences*).

As a result, it was found that the disabled individuals employed were integrated with the society, their participation in social life increased and had a positive effect on the psychosocial well-being. However, it has been observed that the employment of people with disabilities increases the quality of life of people with disabilities and the income gained helps them to bring their lives to welfare. Accordingly, employment has a positive effect on social inclusion. It is considered

that the results of the study obtained by evaluating the psycho-social effects of employment with disabled people working in the production center and employment of disabled people will contribute to the increase of social policies and services for employment of disabled people and to the employment areas.

Keywords: Disability, Disabled Employment, Psycho-Social Well-being, Social Inclusion, Social Policies

GİRİŞ

Engelli kavramı bireysel, sosyal ve toplumsal sonuçları olan bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Sanayi devrimi sonrasında, doğuştan kaynaklanan engelin dışında, iş kazaları sonucunda oluşan engel oranlarında artış olmuştur ve bu nedenle özellikle sanayi devriminden sonra engelli kavramı toplumsal hayatta daha sık kullanılır hale gelmiştir. Böylece engelliler, dezavantajlı bir grup olarak sosyal politikaların kapsamına girmiştir. Sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler, sosyal hayatın hareketliliği ve toplumsal gelişmeler sonucu evlerine kapanan engellilerin toplumla bütünleşme talepleri toplumun diğer katmanları tarafından görünür hale gelmiştir (Genç ve Çat, 2013:365).

2828 sayılı Yasanın 3. maddesinin C bendi engelli kişiyi şu şekilde tanımlamıştır; "Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal ve

sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup günlük gereksinimlerini karşılamada güçlüğü olan, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi".

Engellilik bir sosyal dışlanma unsurudur. Engelliler için sosyal ilişkilerden, kültürel ve toplumsal faaliyetlerden, temel hizmetlere erişimden, yakın çevreden ve iktisadi sahadan engellenmek ikinci bir engel durumu olarak görülmektedir. Bunun için sosyal içerme/toplumla bütünleşme, engelli bireyler için ciddi bir önem taşımaktadır. Sosyal içerme, sosyal dışlanmaya maruz kalan birey veya grupların, sosyo-ekonomik hayatta yer almalarına engel olabilecek faktörlerin ortadan kaldırılarak; hayat standartlarının toplumda kabul edilebilir bir düzeye getirilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanmasıdır. Sosyal içerme, tutum ve davranışta değişim ve ortak bir kimlikte buluşmadır (Genç ve Çat, 2013).

Engelli bireyin sosyal hayata katılımına ve toplumla entegre olması ve potansiyellerini kullanabilmelerini sağlamak için sosyal içerme politikalarıyla desteklenmeleri gerekir. Engellilerin bireysel becerilerinin yetersiz kaldığı yerlerde desteklenmeleri başarı düzeylerini artıracak, toplumsal yaşamdan uzak kalmaya iten unsurlardan arındıracak kapsamlı sosyal içerme politikaları geliş-

tirmek ve uygulamak onları hayata bağlayacaktır (*Genç ve Çat, 2013*).

Yoksulluk, eğitim, ulaşım, fiziki çevre ve konut, rehabilitasyon, özrü için gerekli araç-gereçlerin temin edilememesi ve istihdam gibi pek çok sorun, engellilerin sosyal yaşamla bütünleşebilmelerinin ve toplumsal hayata tam katılımlarının sağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Engellilere yönelik istihdam politikaları konusunda bu unsurlar karşılıklı etkileşim içindedir ve birbirine bağlıdır. İstihdam alanında engellilerin ihmal edilerek geri planda kalması diğer alanlardaki politikaları da geçersiz kılacaktır (*Alvar, 2014*).

Türkiye'de engellilerle ilgili sorunların başında istihdam gelmektedir. Engellilerin çalışma yaşamına dâhil edilmesi onların engelli olmayan kişilerle eşit olanaklara sahip olabilmesinde atılacak en büyük adımdır. Engelli bireylerin kimi zaman çok ciddi sonuçlar doğuran tedavi masrafları vardır. Bunun yanında bakmakla yükümlü oldukları aile bireyleri veya kendilerine bakan yakınları mevcuttur.

Bu amaçla düzenli bir gelir engellilerin bu gereksinimlerinin karşılanması için oldukça önemlidir. Engellilerin çalışma yaşamına dâhil edilmesi onlar için bir gelir sağlanmasının yanında kimseye muhtaç olmadan yaşama fırsatı sunacağı için onurlu bir yaşamı da beraberinde getirecektir. Bu durum hem engelliliğin kendisine olan saygısını arttıracak,

hem de toplumun kendisine karşı olan önyargısının azalmasını sağlayacaktır (*Alvar, 2014*).

Engellilerin istihdamında öncelikle kabul edilmesi gereken konu, engellilerin diğer insanlara göre istihdam edilmeye daha çok ihtiyaç duyduklarıdır. Diğer taraftan, hem çalışarak kazandığı para ile başkasına muhtaç olmamak, hem de yetişkin bir insan olarak üretime katılmak, engelliler açısından düşünüldüğünde de normal bir istek olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun bir süreç ve bazı zorluklar içerse de engellinin çalışma hayatına atılması ya da gelir getirici çeşitli işlerin sorumluluğunu alması, onların hem ekonomik açıdan bağımsız olmalarını mümkün kılacak hem de psikolojik ve sosyal açıdan kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacaktır (*Özbayram, 2014*). Bu nedenle bu çalışmada engelli istihdamının engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkileri incelenecektir.

1. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı engelli istihdamının, engelli bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi, engelli istihdamının engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkilerinin ortaya konması; sosyal içerme durumlarında yaşanan değişimlerin belirlenmesi ve engelli istihdamının artırılması sonucunda sosyal politika alanında yeni yaklaşımların gerekliliğinin ortaya konulması ve böylece yeni uygulamaların geliştirilmesini sağlamaktır.

Buna göre araştırmanın temel soruları şu şekildedir:

1. Engelli bireylerin istihdamının, engelli bireylerin sosyal hayata katılımları üzerindeki etkileri nelerdir?
2. İstihdam edilen engelli bireylerin psiko-sosyal iyilik hallerinde yaşanan değişim nasıldır?
3. İstihdam edilmek, engelli bireylerin yaşam kalitesini nasıl etkiler?

Araştırma, genel tarama modeline göre yapılmıştır. Genel tarama modeliyle, engelli istihdamının engelli bireylerin üzerindeki psiko-sosyal etkisini değiştirme ve etkileme çabası olmadan incelemek hedeflenmiştir.

1.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni ve örneklemi Kocaeli'de faaliyet gösteren Bizim Köy Engelliler Üretim Merkezi Vakfında istihdam edilen 104 engelli bireydir. Araştırmada evren üzerindeki tamsayım çalışması yapılmıştır.

1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen Anket Formu'dur. Anket Formu, engelli bireylerin sosyo-demografik özellikleri ve istihdamın engelli bireyler üzerindeki etkisi ile ilgili 52 sorudan oluşmaktadır. Bunların sekizi engelli bireylerin sosyo-demografik özelliklerini içeren sorular,

dokuzu engellilik durumlarını içeren sorular, on dokuzu istihdam durumlarını içeren ve on altısı psikososyal durumlarını içeren sorulardan oluşmaktadır.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan izin ve etik onay, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Mehmet Köse'den alınmıştır. Anketler katılımcılara, yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanmıştır. Elde edilen veriler çalışmacılar tarafından kodlanarak, bilgisayar ortamında (Statistical Package for the Social Sciences) SPSS 23.0 for Windows paket programında değerlendirilmiştir.

2. BULGULAR

Araştırmaya, görüşmeyi kabul eden ve merkezde istihdam edilen 63 engelli birey katılmıştır. Katılımcıların yüzde 60,3'ü erkek (n=38), yüzde 39,7'si ise kadındır (n=25).

Katılımcıların yüzde 49,2'lik bir çoğunluğu (n=31) 15-31 yaş aralığında olup, yüzde 44,4'ü (n=29) 32-48 yaş aralığında, yüzde 3,3'ü (n=4) ise 49-65 yaş aralığındadır.

Katılımcıların yüzde 49,2'lik bir çoğunluğu (n=31) evli iken, yüzde 46'sı bekâr (n=29) ve yüzde 4,8'i (n=3) boşanmıştır.

Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde, yüzde 38,1'lik bir çoğunluğun (n=24) lise mezunu oldu-

ğu, yüzde 30,2'sinin (n=19) ortaokul mezunu, yüzde 17,5'inin (n=11) ilkokul mezunu, yüzde 7,9'unun okur yazar ancak bir okul bitirmemiş olduğu ve yüzde 1,6'sının ise (n=1) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yüzde 4,8'i ise (n=3) okuma yazma bilmemektedir.

Katılımcıların doğum yerleri incelendiğinde yüzde 49,2'lik bir çoğunluğunun bir ilçede, yüzde 28,6'sının (n=18) şehir merkezinde, yüzde 19'unun (n=12) bir köyde ve yüzde 3,2'sinin ise (n=2) kasabada doğduğu görülmüştür.

Katılımcıların gelir durumuna bakıldığında, yüzde 82,5'lik bir çoğunluğunun (n=52) 1000-2000 lira arası gelire sahip oldukları, yüzde 9,5'inin (n=6) bin liranın altında bir gelire sahip oldukları, yüzde 4,8'inin (n=3) 2000-3000 lira arası bir geliri olduğu ve yüzde 3,2'sinin (n=2) ise üç bin liranın üstünde geliri olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların yüzde 66,7'sinin (n=42) 2-4 kişilik bir hanede yaşadığı,

yüzde 22,2'sinin (n=14) 5-7 kişilik, yüzde 6,3'ünün (n=4) tek başına ve yüzde 4,8'inin (n=3) yedi kişiden fazla bireyin olduğu bir hanede yaşadığı belirlenmiştir.

2.1. Engellilik Durumuna İlişkin Bulgular

Bu başlık altında; ankete katılan istihdam edilmiş engelli bireylerin engellilik türü, engellilik oranı, engelliliğinin neden kaynaklandığı, destekleyici araç kullanıp kullanmadığı engellilik hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadığı, rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanma durumu gibi engellilik durumunu kapsayıcı bulgular yer almaktadır.

Tablo 1'de katılımcıların engellilik türleri incelendiğinde, yüzde 39,7'sinin (n=25) ortopedik engelli olduğu, bunu yüzde 30,2 ile (n=19) işitme engelli bireylerin ve yüzde 12,7 ile (n=8) zihinsel engellilerin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 2'de katılımcıların engellilik oranı incelendiğinde, yüzde 33,3'ünün

Tablo 1. Engellilik Türü

Engellilik Türü	Sıklık	Yüzde
Ortopedik	25	39,7
Görme	4	6,3
İşitme	19	30,2
Dil ve Konuşma	2	3,2
Ruhsal ve Zihinsel	8	12,7
Öğrenme Güçlüğü	1	1,6
Diğer	4	6,3
Toplam	63	100

Tablo 2. Engellilik Oranı

Engellilik Türü	Sıklık	Yüzde
Bilmiyor	9	14,3
%1 - %40	13	20,6
%41 - %40	19	33,2
%61 +	21	33,3
Toplam	63	100

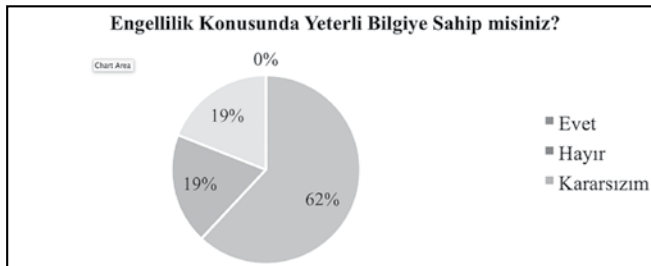
(n=21) yüzde 61 ve üstü engellilik oranı olduğu, yüzde 30,2'sinin (n=19) yüzde 41- yüzde 60 arası engellilik oranı olduğu, yüzde 20,6'sının (n=13) yüzde 40'a kadar engellilik oranı olduğu belirlenmiştir.

Katılımcılara engelliliğinin neden kaynaklandığı sorulduğunda, yüzde 50,8'inin (n=32) doğuştan engelli olduğu, yüzde 19'unun (n=12) bir kaza nedeniyle engelli olduğu, yüzde 15,9'unun (n=10) bir hastalık nedeniyle engelli olduğu ve yüzde 14,3'ünün (n=9) diğer nedenlerle engelli olduğu saptanmıştır.

Grafik 1'de görüldüğü üzere, katılımcıların engelleri hakkında bilinç düzeylerini öğrenmek için sorulan soruya yüzde 62'si (n=39) yeterli bilgiye sahip olduğunu, yüzde 19'u ise (n=12) engelliliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların yüzde 47,6'lık bir çoğunluğunun (n=30) yaşamları boyunca rehabilitasyon hizmetinden hiç faydalanmadıkları, yüzde 23,8'inin (n=15) faydalandıkları, yüzde 19,1'imim (n=12) geçmişte faydalanmış olup halen faydalanmaya devam ettikleri, yüzde 9,5'inin ise (n=6) rehabilitasyona ihtiyaçları olmadığını düşündükleri ve bununla rehabilitasyon hizmetinden hiç faydalanmadıkları ve faydalanmayı düşünmedikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların yüzde 50,8'lik çoğunluğunun (n=32) engellilik durumlarından dolayı destekleyici bir araç kullandığı, yüzde 49,2'sinin ise (n=31) kullanmadığı belirlenmiştir. Destekleyici araç kullananların yüzde 27'lik (n=17) bir çoğunluğu işitme-konuşma cihazı kullanırken, yüzde 6,3'ünün (n=4) protez, yüzde 6,3'ünün (n=4)

Grafik 1. Engellilik Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olup Olmama Durumu

tekerlekli sandalye, yüzde 4,8'inin (n=3) koltuk değneği veya baston, yüzde 3,2'sinin (n=2) sürekli ilaçlar ve yüzde 3,2'sinin (n=2) diğer araçları kullandığı tespit edilmiştir.

Katılımcılardan yüzde 71,4'ü (n=45) ailelerinde engelli bir birey bulunmadığını, yüzde 28,6'sı ise (n=18) bulunduğunu belirtmiştir. Ailelerinde engelli birey bulunan 18 katılımcıdan yüzde 50'sinin (n=9) çalıştığı, yüzde 50'sinin ise (n=9) çalışmadığı tespit edilmiştir.

2.2. İstihdam Edinilen İşe İlişkin Bulgular

Bu başlık altında; ankete katılan istihdam edilmiş engelli bireylerin kurumda kaç yıldır çalıştığı, çalışma biçimi ve saati, kuruma ulaşımı sağlama, sosyal güvence, işi sevip sevmeme, kendini geliştirme fırsatının tanınıp tanınmaması gibi çalışılan iş ve çalışılan işin engelli birey üzerindeki etkisine yönelik kapsayıcı bulgular yer almaktadır.

Katılımcıların yüzde 51'i (n=32) bu kurumda 1-4 yıl arası bir süredir çalışırken yüzde 20,6'sı (n=13) bir yıldan az süredir, yüzde 17,4'ü (n=11)

9-11 yıldır ve yüzde 11'i (n=7) 5-8 yıldır çalışmaktadır. Katılımcıların yüzde 93,7'lik (n=58) bir çoğunluğunun SGK sosyal güvencesi bulunmaktadır. Yüzde 6,3'ünün ise (n=4) özel sigortası bulunmaktadır.

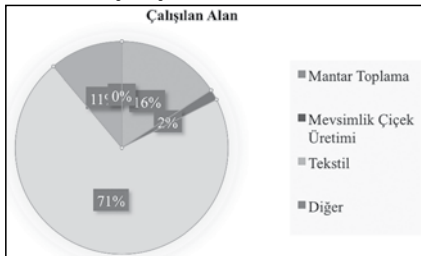
Katılımcıların iş yerine nasıl ulaşımlar sağladıkları incelendiğinde, yüzde 87,3'lük (n=55) bir çoğunluğunun iş yerinin servis aracını kullandıkları, yüzde 6,3'ünün (n=4) diğer yöntemlerle, yüzde 4,8'inin (n=3) kendi aracıyla, yüzde 1,6'sının (n=1) toplu taşıma aracıyla ulaşım sağladığı saptanmıştır.

Katılımcıların tamamının (n=63) günde sekiz saat çalıştıkları belirlenmiştir. Çalışma biçimleri incelendiğinde yüzde 96,8'lik bir çoğunluğun gündüz, yüzde 1,6'sının (n=1) gece ve yüzde 1,6'sının (n=1) yarı zamanlı çalıştığı tespit edilmiştir.

Grafik 2'de görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 71'i (n=45) tekstil alanında, yüzde 16'sı mantar toplama (n=10), yüzde 11'i (n=6) diğer alanlarda ve yüzde 2'si (n=2) mevsimlik çiçek üretimi alanında çalışmaktadır.

Yapılan işle ilgili eğitim alma durumları incelendiğinde, katılımcıların yüzde 57,1'lik (n=36) bir çoğunluğunun bu alanda herhangi bir eğitim almadıkları yüzde 42,9'unun (n=27) ise aldıkları belirlenmiştir. Gerekli eğitime sahip olup olmadıkları konusundaki düşünceleri sorulduğunda katılımcıların yüzde 71,4'lük (n=45) bir çoğunluğu sahip olduklarını, yüzde 19'unun (n=12) kararsız olduğu, yüz-

Grafik 2. Çalışılan Alan

de 9,5'inin (n=6) sahip olmadıklarını düşündükleri görülmüştür.

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 77,8'lik bir çoğunluğu (n=49) kendilerine engel durumuna uygun işler verildiğini, yüzde 15,9'u (n=10) verilmediğini, yüzde 6,3'ü (n=4) ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 55,6'sı (n=35) ise yaptıkları işlerin ağır olmadığını belirtirken, yüzde 28'si (n=17) ise yaptığı işlerin ağır olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 17,5'i (n=11) ise bu konuda kararsızdır.

Katılımcıların yüzde 47,6'sı (n=30) işlerinde gelişme ve ilerleme konusunda çalıştıkları kurumun fırsat tanıdığını belirtirken, yüzde 33,3'ü

(n=21) bu konuda kararsız olduklarını, yüzde 19'u (n=12) ise tanımadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların işe girmeden önce ve girdikten sonra kendilerini değerli hissetme durumları sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 60,3'lük (n=38) bir çoğunluğu, kendisini işe girmeden önce değerli hissettiğini, yüzde 22,2'si (n=14) kendisini işe girmeden önce değerli hissetmediğini ve yüzde 17,5'i (n=11) kararsız olduğunu belirtmiştir. İşe girdikten sonra ise katılımcıların yüzde 81'inin (n=51) işe girdikten sonra kendisini değerli hissettiği saptanmıştır. İstihdam edilen engelli bireylerin kendilerini değerli hissettikleri düşünülmektedir.

Tablo 3. Engel Durumuna Uygun İşler Verilme Durumu ile Yapılan İşin Ağır Olup Olmadığını Düşünme Durumu

Engel Durumunuza Uygun İşler Verildiğini Düşünüyor musunuz?	Sıklık	Yüzde
Evet	49	77,8
Hayır	4	6,3
Kararsızım	10	15,9
Toplam	63	100
Yaptığınız İşin Ağır Olduğunu Düşünüyor musunuz?	Sıklık	Yüzde
Evet	17	27,0
Hayır	35	55,6
Kararsızım	11	17,5
Toplam	63	100

Katılımcıların yüzde 89,9'luk bir çoğunluğunun (n=56) ailelerinin çalışmalarını desteklediği, yüzde 3,2'sinin (n=2) desteklemediği ve yüzde 7,9'unun (n=5) çekimser olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların yüzde 77,8'i işin aile hayatına engel olmadığını, yüzde 7,9'u (n=5) ise engel olduğunu ifade ederken yüzde 14,3'ü (n=9) bu konuda kararsızdır.

Katılımcılara çalıştıkları kurumda engelli çalışan kontenjanının yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 46'lık çoğunluğu (n=29) yeterli olduğunu, yüzde 28,6'sı (n=18) yeterli olmadığını, yüzde 25,4'ü ise (n=16) kararsız olduklarını belirtmiştir.

2.3. Sosyal Çevreye İlişkin Bulgular

Bu başlık altında istihdam edilmiş engelli bireylerin iş hayatına başlamadan önce ve başladıktan sonra, sosyal çevrelerinden desteklenme ve istihdamın sosyal çevreleriyle olan ilişkilerine etkisine yönelik kapsayıcı bulguları sunulmuştur.

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 63,5'lük bir çoğunluğu (n=40) sadece engellilerin çalıştığı bir iş yeri olması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 28,6'ssı (n=18) sadece engellilerin çalıştığı bir işyerine gerek olmadığını düşünürken yüzde 7,9'u (n=5) bu konuda kararsızdır.

Katılımcılardan yüzde 74,6'sı (n=47) işe girmeden önce arkadaşlarıyla ilişki durumunun iyi olduğunu, yüzde 25,4'ü ise (n=16) kötü olduğunu ifade etmiştir.

İşe girdikten sonra ise arkadaşlarıyla ilişki durumunun iyi olduğunu belirten katılımcı oranı yüzde 88,9'a (n=56) çıkmıştır. yüzde 11'i ise (n=7) işe girdikten sonra da kötü olduğunu belirtmiştir.

Tablo 6'da görüldüğü gibi katılımcılardan yüzde 76,2'si (n=48) işe işe başladıktan sonra sosyal çevrelerinden olumlu tepki almıştır. Katılımcıların yüzde 12,7'si (n=8) olumlu tepki almamıştır, yüzde 11,1'i ise (n=7) kararsızdır.

Tablo 4. Sadece Engelli Bireylerin Çalıştığı Bir İşyerinin Olup Olmasının Gerektiğini Düşünme

Sadece Engelli Bireylerin Çalıştığı Bir İşyerinin Olup Olmasının Gerektiğini Düşünme Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	40	63,5
Hayır	18	28,6
Kararsızım	5	7,9
Toplam	63	100

Tablo 5. İşe Girmeden Önce ve Girdikten Sonra Arkadaşları ile İlişki Durumu

İşe Girmeden Önce Arkadaşları ile İlişki Durumu	Sıklık	Yüzde
İyi	47	74,6
Kötü	16	25,4
Toplam	63	100
İşe Girdikten Sonra Arkadaşları ile İlişki Durumu	Sıklık	Yüzde
İyi	56	88,9
Kötü	7	11,1
Toplam	63	100

Katılımcıların yüzde 76,2'lik bir çoğunluğu (n=48) iş hayatının sosyal yaşantılarına katkısının olduğunu düşünürken, yüzde 11,1'i (n=7) olmadığını düşünmektedir. Yüzde 12,7'si (n=8) ise kararsızdır.

Tablo 8'de görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 57,1'lik (n=36) bir çoğunluğu, işe girdikten sonra yaptıkları sosyal aktivitelerin arttığını belirtirken yüzde 25,4'ü (n=16) artmadığını, yüzde 17,5'i ise (n=11) kararsız olduklarını belirtmiştir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 77,8'lik (n=49) bir çoğunluğu, çalışan engellilerin çalışmayan engellilere göre sosyal hayata daha fazla katıldıklarını düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 20,6'sı (n=13) bu konuda kararsız olduklarını belirtirken yalnızca bir katılımcı çalışmayan engelliye göre sosyal hayata katılımının daha fazla olmadığını belirtmiştir. Çalışan engelli bireylerin, çalışmayan engelli bireylere göre ciddi anlamda sosyal

Tablo 6. İşe Başladıktan Sonra Sosyal Çevreden Olumlu Tepki Alma

İşe Başladıktan Sonra Sosyal Çevreden Olumlu Tepki Alma Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	48	76,2
Hayır	8	12,7
Kararsızım	7	11,1
Toplam	63	100

hayata katılımının arttığı düşünülmektedir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 77,8'lik (n=49) bir çoğunluğu, çalışan engellilerin çalışmayan engellilere göre sosyal hayata daha fazla katıldıklarını düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 20,6'sı (n=13) bu konuda kararsız olduklarını belirtirken yalnızca bir

katılımcı çalışmayan engelliye göre sosyal hayata katılımının daha fazla olmadığını belirtmiştir. Çalışan engelli bireylerin, çalışmayan engelli bireylere göre ciddi anlamda sosyal hayata katılımının arttığı düşünülmektedir.

Tablo 10'dan anlaşıldığı üzere katılımcıların yüzde 31,7'si (n=20) işe girmeden önce sosyal alanda ay-

Tablo 7. İş Hayatının Sosyal Yaşantıya Katkısının Olup Olmadığı

İş Hayatının Sosyal Yaşantıya Katkısının Olup Olmadığını Düşünme Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	48	76,2
Hayır	7	11,1
Kararsızım	8	12,7
Toplam	63	100

Tablo 8. İşe Girdikten Sonra Yapılan Sosyal Aktivitelerin Artma Durumu

İşe Girdikten Sonra Yapılan Sosyal Aktivitelerin Artma Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	36	57,1
Hayır	16	25,4
Kararsızım	11	17,5
Toplam	63	100

Tablo 9. Çalışan Engellinin Çalışmayan Engelliye Göre Sosyal Hayata Katılımının Arttığını Düşünme Durumu

Çalışan Engellinin Çalışmayan Engelliye Göre Sosyal Hayata Katılımının Arttığını Düşünme Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	49	77,8
Hayır	1	1,6
Kararsızım	13	20,6
Toplam	63	100

rımcılığa maruz kaldığını belirtirken, işe girdikten sonra bu oran yüzde 27'ye (n=17) düşmüştür.

Katılımcılara engellilere yönelik hizmet ve sosyal politikaları nasıl buldukları sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 66,6'sı (n=42) engellilere yönelik hizmet ve sosyal politikaları yetersiz bulduğunu, yüzde 17,4 'ü (n=11) yeterli bulduğunu, geriye kalan yüzde 16' sı ise (n= 10) kararsız olduğunu ifade etmiştir.

SONUÇ

Yapılan çalışmada işe girmeden önce kendini değersiz hisseden engelli bireylerin büyük çoğunluğunun iş hayatına katılımından sonra kendini değerli hissettiği saptanmıştır. Bu bilgi doğrultusunda iş hayatına katılımın kişinin kendini değerli hissetmesinde önemli etkisi olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğu iş hayatının, sosyal yaşantıya katkısının

olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında iş hayatına katılımın, arkadaş edinmelerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Ayrıca engelli bireylerin istihdam edilmeleriyle birlikte sosyal aktivitelerinde de artış olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak iş hayatına katılımın engelli bireylerin sosyal yaşantılarına katkı sağlamakla birlikte arkadaş edinmelerini kolaylaştırdığı ve yapılan sosyal aktivitelerin artmasına katkı sağladığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireylerin çoğunluğu, çalışan engellinin çalışmayan engelliye göre sosyal hayata katılımının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda istihdamın sosyal içermeye üzerinde olumlu anlamda etkisi olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireylerin çoğu ailelerinin çalışmalarını desteklediğini, buna paralel olarak araştırmaya katılan engelli birey-

Tablo 10. İşe Girmeden Önce ve Girdikten Sonra Sosyal Alanda Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu

Girmeden Önce Ayrımcılığa Maruz Kalma	Sıklık	Yüzde
Evet	20	31,7
Hayır	38	60,3
Kararsızım	5	8,0
Toplam	63	100
Girdikten Sonra Ayrımcılığa Maruz Kalma	Sıklık	Yüzde
Evet	17	27,0
Hayır	39	61,9
Kararsızım	7	11,1
Toplam	63	100

lerin birçoğu işe başladıktan sonra sosyal çevresinden olumlu tepkiler aldığını belirtmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası iş hayatından sonra yaptığı sosyal aktivitelerin arttığını belirtmiştir. Bu sonuç, istihdamın yaşam kalitesini arttırmakla birlikte benlik saygısını da arttırdığını göstermektedir.

İstihdam edilen engelli bireylerin toplumla bütünleştiği, sosyal hayata katılımlarının arttığı, psiko-sosyal iyilik hallerinde pozitif anlamda etkide bulunduğu saptanmıştır. Bununla beraber engelli istihdamının engelli bireylerin yaşam kalitelerini arttırdığı ve elde edilen gelirin yaşamlarını refah düzeyine getirmelerine yardımcı olduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda engelli istihdamının engelli bireyler üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Katılımcılar, engellilere yönelik verilen hizmet ve politikaları yetersiz bulmaktadırlar. İstihdam alanında işverenlerin belirli oranda engelli istihdamının zorunlu kılınması engellilerin daha rahat iş hayatına girmelerini ve sağlayan yöntemlerin başında gelmektedir. Ancak başlı başına bu politika engelli istihdamının arttırılmasında yeterli değildir. Bu nedenle engelli istihdamı alanında yeni sosyal politikalar ve hizmetler

geliştirilerek engelli istihdamını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Engelli bireylerin sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının yeniden sağlanmasında, mesleki rehabilitasyon sürecinin önemi büyüktür. Mesleki eğitim ve istihdam edilme konusunda engelli bireylerin yaşamış oldukları eşitsizliğin giderilmesinde, fırsat eşitliğinin sağlanarak kendilerine uygun bir işte çalışmasında bu rehabilite sürecine ihtiyaç vardır. Bu nedenle engelli bireylere verilecek olan tıbbi ve sosyal rehabilitasyon hizmetlerinin yanında 'mesleki eğitim ve rehabilitasyon' hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca mesleki rehabilitasyon, engelli bireylerin psiko-sosyal iyilik hallerinin gelişmesine de olumlu etkisi vardır.

İstihdam alanına girmekte güçlük yaşayan ve işverenler tarafından istihdam edilmek istenmeyen engelli bireyler için sektör bazlı incelemeler de yapılarak korumalı işyerleri kurulmalıdır. Aynı zamanda bu tarz işyerleri devlet tarafından desteklenmeli, üretilen malların satışında veya alımında kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu sayede her iki taraf içinde kazan-kazan metodu işleyeceği için korumalı işyerleri yatırımcıların da ilgi odağı haline gelecektir.

KAYNAKÇA

- Alvar, B. (2014), *Isparta'da Engelli İstihdamı ve Sorunları, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.*
- Genç, Y., & Çat, G. (2013), *Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. Akademik İncelemeler Dergisi (AİD), 8(1), 363-394.*
- Eren, A. (2010), *Engellilerin İş Yerlerinde Çalıştırılması İçin Yapılabilecekler Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.*
- Ertekin, Ö. (2004), *İş kanunu (Gerekçeli Eski- Yeni Yasa Karşılaştırmaları Rapor ve Görüşlü). 1.Basım. Ankara: Adil Yayınevi.*
- İŞKUR (2017), *İstihdam Politikası Önerileri, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2017, http://statik.iskur.gov.tr/tr/duyurular/istihdam_politikasi_onerileri.htm.*
- Karataş, K. (2002), *Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2017, www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.*
- Köksal, A. (2010), *Türkiye'de Engelli İstihdamı ve Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.*
- Meşhur, H. F. A. (2004), *Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılma Gerekliği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi. Öz-Veri Dergisi, 1(2), Aralık, ss. 178-183.*
- Orhan, S. (2013), *Türkiye'de Özürlü Dostu İstihdam Politikaları (Durum Analizi ve Öneriler), T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları, Yayın No: 35, Ankara.*
- Özbayram, E. (2014), *Türk Çalışma Hayatında Korunmalı İşyerleri ve Engelli İstihdamı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.*
- Saraoğlu, R. (2008), *Sosyal Devlet Bağlamında Çalışma Yaşamında Özürlülerin Korunması. Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyumu Dizisi – 2.*
- Serhat Ö. (2006), *Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Engellilerin Sosyal Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, ss.6-7.*
- Taş, S. (2012), *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan İstihdam Politikaları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), ss. 151 – 176.*
- Toplu, A. (2009). *Sosyal Dışlanma Perspektifinde Türkiye'de Özürlü İstihdamı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, ss. 26-103.*
- TÜİK; (2010), *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.*
- Winter, J. A. (2004), *Toplumsal Bir Sorun Çözümleyici Olarak Özürlü Hakları Hareketinin Gelişimi, Çev. M. Ergün, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Öz-Veri Dergisi, 1(2), 153-375.*